

IZ DNEVNIKA LOKAČEVE MAME

Uvod

Lokačeva mama iz Železnikov ali Marija Zupanc je bila rojena 1869. leta, umrla pa je 1962. leta.

Spomine je začela pisati 6. aprila 1941, zadnje pa je napisala konec januarja 1945. V Železnikih, ki so bili na osvobojenem ozemlju, se je do konca vojne še marsikaj zgodilo, kar bi njeno pero znalo zanimivo zapisati. Izredno zanimivi dogodki so se zvrstili aprila in v prvih dneh maja 1945.

Zakaj ni dnevnika pisala do osvoboditve?

Zaradi strahu pred preiskavami. Dokler se je bilo bati preiskav od Nemcev, je bilo marsikaj mogoče kolikor toliko dobro skriti. Tedaj pa je kar naprej grozilo, da bodo Nemci in belogardisti oz. domobranci le kdaj vdrli v Železnike, preiskali temeljito vse in se nad ljudmi maščevali. Dnevnik je bil zato od februarja dalje pa do konca vojne že skrbno skrit. Tudi so ljudje pričakovali, da bo vojne prej konec. Tako je Lokačeva mama mislila, da veliko ne bo več treba pisati.

Škoda je, ker se nekega dne v maju ni vsedla k mizi in po spominu zapisala vsaj najvažnejše vtise in dogodke zadnjih mesecev vojne.

Kako je treba jemati te spominske zapiske?

Seveda niso popolni. So pa zapisek, ki iskreno in doživeto govori o številnih dogodkih in dogajanjih v vojnih letih v Selški dolini, okoliških vaseh, predvsem pa v Železnikih. Marsikateri dogodek je opisan dokaj skopo. Ženica se je zavestno izogibala pisati preveč natančno ali obširno. Bala se je, da bi morda zvezek prišel v neprave roke, saj je bilo več ljudi, ki so vedeli za te zapiske, pa bi imel kdo potem težave in morda celo nesrečo. Tako npr. ni zapisala niti datuma, ko je njen sin odšel v partizane, niti datuma, ko je odšel za njim še njen mož.

Zapiski tega dnevnika kažejo poprečno žensko v Železnikih, kako se je vključevala in kako je doživljala narodnoosvobodilni boj. Še posebej so ti zapiski zanimivi zato, ker dogodkov med NOB ne prikazujejo v črno-beli luči, ampak življenjsko doživeto in iskreno, čeprav tu in tam tudi nekoliko naivno. Rad bi opozoril na dva posebno zanimiva taka naivna zaključka. 17. januarja leta 1942 je v dnevniku zapisano: »Četniki so se zdaj umaknili. Pravijo, da čez mejo v Italijo.« Zaradi izredno hude zime si ljudje niso mogli predstavljati, kako naj partizani obstanejo, pa so si ustvarili iluzijo o umiku v toplo Italijo. Želja in skrb za naše borce sta ustvarili to lepo iluzijo, ki je bila tedaj zelo živa v Železnikih.

Lokačeva mama,
ki je pisala dnevnik

Med podatki 13. septembra leta 1942 je zapisano: »Zdaj imamo Nemca za komisarja. Je zelo blaga duša in ga imajo ljudje radi...« Ta komisar je bil morda najuspešnejši nemški vohun na Gorenjskem. Ljudem se je znal skoraj intimno približati, ker je bil »zelo blaga duša«, zato je pa tudi zvedel skoraj vse, kar je hotel.

Čeprav je dnevnik vsestransko zanimiv, želim opozoriti le še na neko posebnost: imenovanje partizanov. Nekako februarja — marca 1942 so ljudje v Železnikih in tako tudi v okolici, zamenjali naziv »četnik« z imenom »gošar«. Srbsko ime so zamenjali z domačim. Šele 23. aprila 1943 se v teh zapiskih srečata izraza »gošar« in »partizan«. Zdi se mi, da se je ime »partizan« začelo uveljavljati že pozimi 1942/43, vendar je dokončno obveljalo šele pomladi 1943. Marsikje so pa izraz »gošar« rabili še 1944. leta.

Zapiski, taki kakršni so, predstavljajo izjemno redkost, ker sploh so. Še posebej se mi zdijo vredni in pristni, pisani brez posebnega namena, ker jih je napisala preprosta žena, gospodinja, ki je bila toliko inteligentna, da je dogodke vojne doživeto spremljala in svoje vtise na tako dokumentaren način ohranila.

Ciril Zupanc

Leto 1941

6. april. Vojska, vojska! je šumelo med ljudmi, ko smo prišli na cvetno nedeljo od prve maše. Vse je hitelo poslušat radijska poročila. Nemci bombardirajo Beograd! Jugoslavija mobilizira! Povsod zaskrbljenost, strah.

Ves dan smo vsi kakor na nožeh.

Vojaštvo je dirjalo sem in tja, od komande na komando. Tatvine koles so se kar vrstile: kjer je kdo dobil kolo, ga je vzel in ni vprašal, čigav je.

Ponedeljek: Nekateri možje in fantje so že dobivali vojne pozive. Delo se je ustavilo. Ves dan je minil v pripravljenosti za vojsko.

Torek: Že so odhajali. Poslavljali se. Želeli smo jim srečno vrnitev. Vsak večer je bila stroga zatemnitev. Domači možje in fantje so držali stražo in pazili na red podnevi in ponoči. Kdor je dobil vojni poziv, je odšel, na njegovo mesto pa je stopil drugi.

Sreda zvečer: Že popoldne je bilo slišati, da se bo naša vojska umaknila. Pod noč so že vojaki z mrzlično naglico praznili vojaška skladišča, nakladali na avtomobile ter odvažali nekam nazaj. Vojaštvo, kar je bilo Srbov in Hrvatov, so se v posameznih četah zbirali in odhajali iz doline. Vse je bilo zbegano. Domačine pa je stiskala skrb, kje so naši, da le ne bi šli predaleč. Spraševali smo se, kje bo vojna. Slišati je bilo, da je vojaška oblast ukazala zažgati skladišča bencina in nafte, ki so v njivah. Ljudi se je lotila nekakšna čudna nervoznost. Ali je bil to strah pred nečim groznim? Kdo ve?!

Zvečer so se že umikali, četa za četo, hitro, hitro. Vse je drvelo nazaj, nekam iz doline. Benedku je vzelo vojaštvo vse avtomobile.

Tudi drugje je vojaštvo nasilno jemalo motorna vozila. Voznike s konji so kar prisilili, da so naložili vozove z raznim vojaškim blagom ali municijo in vse to odpeljali, kamor so jim ukazali. Vse je šlo proti Dolenjski. Slišati je bilo, da bodo zjutraj že Italijani tukaj.

Čudili smo se in bali. Ljudje so hiteli pobirat, kar je še ostalo v vojaških skladiščih, če ne, bodo pa Italijani to potem pobrali. Vojaštvo je že po večini odšlo.

Zdaj se je videlo, kakšni so ljudje. V Gorenjem koncu so bila vojaška skladišča s prehrano (olje, zdrob, sladkor, mast, fižol, tobak). Kdor je vedel, kje se kaj dobi, je gledal, da je sam čim več odnesel. Nekaj vojaškega perila in oblek so tudi zvozili na občino. Tak direndaj je bil vso noč po vasi, da še nikoli tega. Tiste, ki so v njivah mislili zažgati skladišče goriva, so preprosili (menda je to storil župan), naj ničesar ne zažgo, sicer se bo Dolenčeva hiša

Leta Gospodovo 1941.

Spomini

Vojska! Vojska je šumelo med Gdami,
Ka smo pristi na cvetno medijo od prave
mase, vse hiti poslušat radijska porčila:
"Semci bombardirajo Belgrad! Jugoslanija
mobilizirana! Provalaskelgenort, strah.

Cel dan smo vsi kot na nočeh.

Vojaštvo dirja sem in tja od Komande na
Komando. Vmes tatrino koles, kjer kadar
dobi kolo, ga vrame, in oprasa cigaro je.
Pondeljek, cvkateri, morje in fantje re
dobivajo vojne porzive. Lelo se je ustavilo
Cel dan mine v pripravljenosti za vojsko
Torek. Ke odhajajo Postavljajo se. Mi jim
želimo srečno vrnitev. Pomilujimofik.
Želimo, da bi ne bilo hudega. Bojimo se.

vnela. Neko skladišče vojaških oblek, ki je bilo Pod Sušo, je zgorelo. Proti jutru je zletel plešeniški most v zrak, tako tudi mostovi po vsej Selški dolini.

Četrtek: Na vse zgodaj, še pred šesto uro, so hodili ljudje po hlebčke, ki so jih spekli peki iz vojaške moke.

Italijanov še ni bilo. Ljudje so v njivah pobirali vojaške ostanke: odeje, obleke, železje, drva, usnje in sploh vse, kar je bilo kaj vredno. Tako je bilo ves dan do večera.

Nekaj mož se je že vrnilo iz vojske.

Petek: V njivah je bilo še vse živo ljudi, ki so raznašali in razvažali vojaške ostanke. Cerkev je bila skoraj prazna. Strah pred vojno je pojenjal.

Sobota: Naši so se vračali iz vojske! Nekateri z Dolenjskega, drugi pa iz Hrvaške. Vseh pa še ni bilo nazaj. Gospodinje so pekle za praznike. Popoldne so že prihajale prve skupine italijanskih vojakov. V posameznih četah so korakali skozi trg. Videti so bili prav mirni in zelo utrujeni. Pravili so, da bodo šli do Ljubljane.

Ob šestih zvečer je bila velikonočna procesija. Za sedaj smo bili še rešeni, ker je šla vojna nevarnost mimo nas. Tudi večina mož in fantov se je že vrnila iz vojske. Nekaj italijanskih vojakov je ostalo v trgu.

21. april (ponedeljek): Danes so odšli italijanski vojaki in prišli bodo nemški. Skoraj žal nam je bilo za njimi. Tudi sami so bili kar radi tukaj.

Konec aprila: Nemci so že delali red po svoje. Iz samostanov so izganjali redovnike in redovnice. Ljudem so obetali visoke plače in skrajšani delovni dan. Na vidnih mestih so bili vse povsod nabiti plakati: da mora vsak vrniti vse na občino, kar je dobil od jugoslovanske armade; obleko, perilo, hrano, orožje in strelivo, sicer bo kazen občutna, tudi smrtna. Vse to smo gledali in presojali z mešanimi občutki.

Sem pa tja je bilo že slišati, da je tajna policija vzela koga na piko in ga odgnala.

Maj: Šmarnice so se začele. Ljudje so molili. V Selcih so že vzeli župnika in kaplana pa tudi učitelja. Popoldne 9. maja so Nemci v Jegličevi hiši delili tisto blago, ki so ga naropali v škofjeloškem samostanu. Pojavil se je črni avto Gestapa in zvečer pred šmarnicami so odpeljali našega župnika. Ljudje so bili ogorčeni in zbegani. Prosili so zanj, pa ni nič pomagalo. Zvečer pri šmarnicah je bila cerkev bolj polna kot ponavadi.

Šmarnično pobožnost imamo sedaj kar sami. Mlinarjev Tone je bral. litanije in molitve je vodil mežnar. Nedeljske maše smo imeli sedaj zjutraj ob osmih, opravljal jih je župnik z Zalega loga. Cerkev je bila kar premajhna za toliko ljudi. Prihajali so še iz drugih far, ker niso imeli duhovnikov.

Gestapo je pobiral ljudi. Dešmanovega Janka in Šimenčevega Marjana so zaprli, ker so zvedeli, da sta se bila prijavila kot prostovoljca v našo vojsko. Nekaj dni pozneje so aretirali še Dragarinovega Mirka, Thalerjevega Marjana, Mlinarjevega Florjana in potem še mežnarja Blaža. Ljudje so bili zbegani.

Draginja je rastle, blaga ni bilo, trgovine so bile že čisto prazne. Vsa živila so bila na karte.

Zadnje dni v maju se je začel popis, ki je trajal tri dni. Kar cele družine so hodile k popisu. Vsak dan so popisali nekaj vasi. Zapovedano je bilo, da se moramo vpisati v Koroško ljudsko zvezo (Kärntervolksbund). Pravili so, kdor se ne bo vpisal, mu ne bodo mogli pomagati. Grozili so nam!

Zdaj so še Žumra vzeli.

Junija: Tudi ob nedeljah ni bilo več maše. Zadnja je bila tisto nedeljo pred Rešnjim telesom. V ponedeljek pa so Nemci odgnali še župnika z Zalega

loga in iz Davče, pa še Jemčevega župnika, čeprav je bil bolan in je upokojen živel doma v Davči. Kmalu so Jemčevega župnika pripeljali nazaj mrtvega. Mladi Jemčev gospodar je šel ponj v Mengeš, kjer je obnemogli župnik v pregnanstvu umrl. Tudi župnike iz drugih far so že odgnali: tako iz Dražgoš in Selc, šentlenarški pa je še ostal.

Vsi slovenski napisji so izginili. Nadomestili so jih z nemškimi. Iz šolskih sob in drugih uradov so odstranili podobe in križe in jih zamenjali s Hitlerjevimi slikami in kljukastimi križi.

Denar so zamenjali, za 20 dinarjev 1 marko. Denarja so imeli ljudje veliko. Draginja je bila, cene so kar naprej rastle. Meso je bilo prej po 14 din, sedaj po 32, surovo maslo prej po 28, sedaj po 64 din. Računalni smo še vedno vse v dinarjih. Manufakturnega blaga se sploh ni dobilo brez dovoljenja občinskega in okrajnega komisarja, prav tako ni bilo mogoče dobiti čevljev.

Družine so začeli preseljevati! Odpeljali so Frjanove iz Kajže, Mežnarjeve in Žumrove. Žumrovo družino so potem izpustili. Drugič so prišli po družini Crutovega Luke in Renovega Toneta.

Vzeli so tudi nekaj bebastih revežev iz Martinj vrha. Bili so pretresljivi prizori! Od doma je vsak težko šel, še teže kar cele družine! Pa še nihče ni vedel kam! Daleč v tujino med nepoznane ljudi, brez sredstev, brez denarja! To so se nam smilili naši ljudje, ko so se tako morali odpraviti od doma. Vsi smo jokali. Na trgu pred cerkvijo je bilo polno ljudi. Vsak je želel, da bi jim še enkrat segel v roko, jih še videl, te naše nesrečne internirance in izgnance. Kamor se je kdo prestopil, mu je bil nemški vojak s puško za petami. Kakor s hudodelci so postopali z našimi ljudmi. To je bilo na četrtek, 3. julija.

Ravno teden pozneje so Nemci spet prišli z avtomobili. Tokrat so odgnali: Bogatajeve, Škovinčeve in Maluzove. To je bil spet strah in preplah! Večinoma so se ljudje poskrili, ko so zagledali avtomobile. Ko smo zvedeli, katere bodo pobrali, smo šele prišli iz skrivališč. Kogar so odpeljali, so njegovo stanovanje ali hišo zaklenili in pritiskali na vrata list z besedilom, da je sedaj vse to premoženje državno, za okrepitev nemštva. Bogatajevi in Maluzovi so se kmalu potem vrnili.

14. julija se je pričel nemški tečaj. Učile so 3 učiteljice in 1 učitelj. Vsak dan do 11^h je bil pouk za otroke, za odrasle pa zvečer ob ponedeljkih, sredah in petkih.

Mlinarjevega Toneta (pri Štrbencu) so vzeli. Menda je nekaj čez Nemčijo pisal v pismu, ki ga je poslal v Ljubljano. Pismo je prišlo Gestapu v roke in Tone se bo moral zagovarjati.

Pogreb Štolmarjeve matere je bil prvi brez duhovnika.

29. julija: Ponoči so odpeljali Šimencovo družino, frizerjevega pomočnika in Maluzo. Menda so našli pri Šimencovih orožje in strelivo.

30. julija: Spet so popisovali. Vsak je moral povedati, od kod izvirajo njegovi starši, da so ugotovili, kakšnega rodu je kdo.

3. avgusta: Nocoj je spet Gestapo lovil »komuniste«. Pavlonovčevega Antona so ujeli, drugi so pa ušli.

Popisovanje se je kar nenadoma ustavilo.

Vsak dan so lepili nove razglase, na katerih so objavljali, koliko komunistov so že pobili. Kdor ni z njimi, je komunist!

8. avgusta: Osem mož je dobilo pozive, da morajo oditi v Nemčijo na delo, in sicer: iz Železnikov Žagarjev Janez, Blovžev Rudolf, Gregov Janez in Šurkov Jožk, drugi pa iz okolice.

Komisar Hornitzky je izginil. V torek je šel v Jelovico na lov, pa ga do petka zvečer še ni bilo nazaj. Ljudje so govorili, da je Jelovica polna ubežnikov, ki se skrivajo pred Nemci, da jih ne bi zaprli ali izselili. Ubogi ljudje!

10. avgusta: Komisarja še vedno ni. Včeraj so ga iskali Egrovi lovci. Več avtomobilov vojaštva se je peljalo na Prtovč in so potem šli peš naprej nad komuniste. Drvarji, ki so delali v Jelovici, so ušli. Pravijo, da je bila cela vojska, da so pokale puške in granate.

Danes dopoldne je prišel z Bleda ukaz, da morajo vsi možje in fantje od 18. do 45. leta iti iskat komisarja v Jelovico. Čez eno uro pa so ta ukaz preklicali. To smo se oddahnili! Le kaj nam bo prinesla prihodnost?

15. avgust: Ljudje so bili že vsi obupani. Prav veliko jih je že manjkalo. Kar jih niso odpeljali in zaprli, so se pa poskrili in si niso upali na dan. Veliki šmaren je bil. Komaj polovica ljudi je praznovala. Javna podjetja so delala.

Hornitzkega še vedno ni bilo. Bil je Egrov oskrbnik in od začetka nemške okupacije komisar, zagrizen nemškutar. Z neko žensko iz Selc je odšel v Jelovico. Nekateri so govorili, da so ga komunisti ubili. Drugi pa so trdili, da je ušel čez mejo, ker se je bal ljudi, da bi se maščevali, ker jih je pri nemški oblasti črnil. V sredo so gestapovci ljudi kar po cesti lovili; kogar so zajeli, je moral z njimi. Več ko dvanajst mož in fantov so nabrali, nekaj pa jim jih je tudi ušlo. Odgnali so jih v Šentvid. Potem so pa z lepaki razglasili, da jih bo 10 ustreljenih, če se ne razjasni, kaj je s Hornitzkym. Danes so spet iskali tiste, ki so se jim v sredo skrili.

Tečaj nemščine se je spet začel. Drugi učitelji so prišli. Tisti, ki so bili prej tukaj, so odšli z velikimi zavitki obleke in čevljev. Nemci lahko vse dobijo po naših trgovinah, mi pa ničesar! Vse je samo na karte, za obleko nam pa kart ne dajo.

Nedelja, 24. avgusta: Pretekli teden je bilo še kar nekam mirno. V sredo so v Jelovici pokopali komisarja. V torek zvečer je prišel nekdo javit na žandarmerijo, da so pastirji našli mrtvega komisarja Hornitzkega. V sredo so potem šli v Jelovico orožniki, novi komisar Jože Demšar, mati pokojnega in več cestnih delavcev. Menda so ga našli že v takšnem stanju, da ga ni bilo mogoče nikamor spraviti. Zavili so ga v seneno rjuho in ga pokopali tam, kjer so ga našli. To je bil zelo žalosten pogreb.

Ta teden smo spet imeli dva pogreba brez duhovnika. V sredo smo pokopali Fajfarjevega očeta s Škovin, v četrtek pa Mok'co.

Nemški tečaj se je spet končal. Danes zjutraj so se odpeljali učitelj in tri učiteljice. Včeraj so naročili otrokom, naj se danes ob 7^h zjutraj pridejo na trg poslovit in naj rože prinesejo s seboj. In res so se odpeljali z avtomobilom, okrašenim z rožami. Kaj pa hočemo, da le gredo iz doline!

8. septembra: Pretekli teden so izpustili tiste Železnikarje, ki so jih zaprli zaradi komisarja Hornitzkega. Menda imajo Nemci sedaj na sumu neke druge ljudi, ki jih pa še niso prijeli.

Danes smo pokopali Lešarjevo mamo. Od spomladi je že bolehal. Zdaj je pa kar nenadoma umrla.

Letos je nenavadno lepa jesen. Vsa dolina žari v soncu. Na ljudeh leži mora. Otožno hodijo za delom vsi zaskrbljeni. Slišati je razne govorce, verjetne in neverjetne. Npr.: koliko so kje komunisti Nemcev pobili, Nemci pa potem petkrat in desetkrat toliko Slovencev v Begunjah postrelili. Vse ni res, preveč pa je resnice. Tako so na Rašici nad Ljubljano požgali Nemci celo vas, ljudi

pa odpeljali v zapore v Šentvid, kar jih jim ni ušlo. Dva Selčana, očeta in sina, ki so ju imeli Nemci zaprta, so pripeljali v Selca in ju ustrelili. Oče je imel vse polomljene roke. Na Lancovem na neki žagi so komunisti vzeli dva Nemca. Nemci so pa potem v Begunjah ustrelili 15 ljudi. V Lescah so privezovali za kole in streljali popolnoma nedolžne ljudi.

Sredi novembra: Dobili smo karte za obleko. Na vsaki je 120 pik. Na 20 pik se dobi 2,5 m blaga, na 6 pik ruta, na 5 pik pa nogavice. Do Novega leta smemo porabiti le po 20 pik na karto, potem pa vsak mesec zopet le po 20 pik. Brez teh pik se ne dobi nikjer ničesar. Vseh vrst blaga manjka, tako da je za obrtnike zelo težko. Sukanca in motvoza ni mogoče nikjer dobiti.

1. decembra: Nemci sami delajo »komuniste«! Enkrat selijo ljudi v enem kraju, drugič v drugem. Kdor le upa in more, jim uide, potem je pa »komunist«, ubežnik, brez doma in hrane in se mora skrivati po lesovih kot divja zver.

Prišla sta zima in mraz. Četniki so se začeli zbirati in ogrožati Nemce, ki jih vedno zalezujejo. Tako so postrelili nemško patrolo 40 mož, ki jih je zasledovala v Rovtu pod Sv. Lenartom, Nemci so pa zato mučili in ustrelili v Begunjah 60 jetnikov.

Oblast je ukazala preiskati tukaj okrog vse hribe, pa ni bilo sledu o četnikih. To je bilo ravno na sv. Lucije dan.

Božični prazniki: O božičnih praznikih je bila spet v Poljanski dolini vojska. Precej Nemcev so pobili, četniki so se pa umaknili.

Na božič smo imeli dopoldne ob 11^h mašo, ki jo je imel neki nemški duhovnik iz Celovca.

26. decembra je bil pa krst otrok, ki še niso bili krščeni. Kar okrog 20 jih je bilo. To je bilo joka po cerkvi.

Praznike smo imeli še kar mirne, da se jih nismo nadejali, posebno še zato ne, ker je bilo pred prazniki posebno mnogo nemškega vojaštva tukaj. Tik pred prazniki so vojaki odšli, tako da smo bili čisto brez njih.

Starega leta dan: Ravno smo si oddahnili, pa je spet prišlo veliko nemškega vojaštva. Ves trg so zastražili. V Dražgoše je prišlo več sto četnikov. Nemci so legitimirali vse moške. Govorili so, da bodo preganjali četnike. Po vseh hišah so bile preiskave. Iščejo orožje, strelivo in če je kaj drugega sumljivega.

* Leto 1942

9. januarja (petek): V Dražgošah se je začela prava bitka. Ponoči je prišlo v dolino več kot sto avtomobilov, polnih vojaštva. Na Češnjici in v Selcih so se ustavili. Prisilili so domačine, da so jim šli pot kazat. Imeli so strojnice in topove. Danes se je ves dan slišalo streljanje. Ubogi Dražgošani!

10. januarja: Še vedno streljanje. Tu pa tam gori kaka hiša. Vsi smo v strahu, kako se bo vse to končalo. Gestapovski osebni avtomobili švigajo po cesti gor in dol. Menda prenašajo poročila.

11. januarja: Danes je grmelo in pokalo, da nas je bilo groza. Nепrestano je odmevalo od nasprotnih hribov. Ugibali smo, ali so ljudje še v vasi ali so kam zbežali. Na Češnjico popoldne vojaki niso pustili nikogar. Nabrali so 40 moških, da jim bodo pomagali živino goniti v dolino. Potem so jih izpustili in naročili, da bodo šli jutri. V Dražgošah je gorelo. Četniki so se umaknili.

12. januarja: Dopoldne je bilo še vse mirno, popoldne pa so šli moški, seveda neradi, z gestapovci v Dražgoše. Vas Na pečeh je bila večinoma prazna. Ljudje so vse pustili in zbežali. Kar ni pogorelo, to so sedaj Nemci ropali,

predvsem živino in hrano. Nazadnje pa so vse skupaj zažgali. Ubogi, nedolžni ljudje!

Lepa dražgoška vas je ostala žalostno pogorišče.

Nekaj žensk in otrok ter starih mož je še tičalo po hišah, pa so jih vojaki prignali na Češnjico. Kaj bodo z njimi naredili?

13. januarja: Danes so spet šli ljudje v Dražgoše po živino, hrano in po druge stvari. V vasi Pri cerkvi so bili ljudje večinoma doma. Ko so pridri gestapovci v vas, so takoj vse moške polovili in zaprli v župnišče, ženske pa nagnali v hišo k Jurcu. Potem so pa mlade može in fante postrelili! Nekaj starejših mož ter žene z otroki pa so odvlekli v zapore v Šentvid. Na pečeh so tudi ustrelili 18 ljudi, mož in fantov, nekaj še čisto otrok.

Pravijo, da okrog 40 Dražgošanov manjka. Ena ženska, ki je bila obstrljena, je umrla, drugo pa je od groze kap zadela. S Peči je veliko ljudi ušlo v Jelovico. Umikali so se pred Nemci z ene planine na drugo. Mraz je pritiskal huje in huje! Vmes je naletaval sneg, vse dni, tako da ga je že precej padlo, pa čisto suh je bil. In v takem vremenu so bili ljudje zunaj, več dni in noči! S seboj niso vzeli skoraj ničesar. Nemški vojaki so tedaj spravljali iz hiš, kar je bilo kaj vrednega, pa obleka in obutev. Vmes so pa žrli, kar so dosegli. Pravijo, da so bili Dražgošani z vsem zelo založeni. Kako lepe so bile nekatere hiše! Ko so odgnali ljudi in živino v dolino, so pa kar od kraja zažigali.

Zdaj se je malo polegla sila. Ljudje so prišli z Jelovice, vsi premraženi in preplašeni. Na občini so zbirali obleko zanje. Živina je bila tudi pri ljudeh na Češnjici in v Železnikih. Vsak je iskal svoje, da bi kje dobil kravo, ovco ali kak kos obleke. Skoraj vse ženske so hodile črno oblečene. Od vsake hiše je bilo kdo ustreljen, po nekod še po dva ali trije. Komisar v Selcih jim je pomagal, kar je mogel. Ljudje tudi.

Vojaki so zdaj odšli, od koder so bili prišli. Vsak dan so prav pridno pošiljali nakradene stvari v Nemčijo.

17. januarja: Četniki so se umaknili. Pravili so, da čez mejo v Italijo. V Ojstrem vrhu in na Zalem logu so jih še videli, potem pa nič več.

Nemško vojaštvo je tudi po večini že odšlo, menda kar na rusko fronto. Zdaj se bomo vsaj malo oddahnili. Mraz pa je pritiskal huje in huje. Letos je zelo huda zima.

Več mladih fantov iz naše občine je moralo v Dravograd na delo.

Pustni ponedeljek: Vrnili so se vsi, ki so bili odšli na delo v Dravograd. Govorili so, da tam ni bilo mogoče obstati.

Tudi zaprte Dražgošane so ta dan izpustili iz Šentvida.

Od Novega leta naprej ni nič zvonilo in cerkvena ura je stala. Zdaj pa ura spet gre in nekaj dni že tudi malo pozvoni. Šola se je tudi spet začela in nemški tečaj.

25. marca: Dvajset fantov in deklet iz naše občine je odšlo na Koroško na kmečka dela, pa ne prostovoljno.

Tega dne je bila tudi otvoritev otroškega vrtca (Kindergarten) v župnišču, ki je v ta namen vse preurejeno.

Velikonočni prazniki: Še kar v miru smo jih preživeli in z upanjem na skorajšnji konec vojne. Spominjamo se vseh naših rojakov, ki so bili lani še doma, letos pa so razkropljeni po svetu.

10. april: Še več moških je moralo oditi na delo na Koroško, nekaj pa v Šentvid pri Ljubljani.

Maj: Letos je zelo lepa pomlad, polna sonca in cvetja. Že dolgo ni sadje v tako lepem cvetelo kot letos. Obeta se dobra sadna letina. Vse hiti in dela na

polju. Vsak želi, da bi pridelal vsaj za prvo silo krompirja in zelenjave. Na živilske karte manj dobimo. Mesa je bilo prej 40 dkg za osebo na teden, zdaj ga je le 30 dkg; bele moke skoraj ni, črna je pa zelo slaba in gotovo je vse drugo v njej, le žita ne.

6. junija: Zvečer so gošarji v Ojstrem vrhu ustrelili Iletovega Janka. Baje je pozimi naznanil Nemcem gošarje, da so potem dva od njih ustrelili. Pokopan je bil z vsemi nemškimi častmi, v znamenje, da je delal za Veliko Nemčijo.

Tisti dan pred Rešnjim telesom so gošarji ustrelili komisarja Blažkovega Jožka. Ustreljen je bil na cesti Pod Zijalko, ko se je zjutraj peljal s kolesom v službo na občino. Pokopal ga je župnik od Sv. Lenarta. Pogreb je bil brez vsakih nemških ceremonij.

Nedelja sredi junija: Nemci so spet zasledovali gošarje. Več kot 60 avtomobilov je šlo na Rudno. Naprej pa peš čez Jelovico. Rudničani so jim morali kazati pot. Avtomobile so poslali nazaj po dolini, vojaštvo pa je šlo čez Jelovico na drugo stran. Gošarjev ni bilo nikjer, vsaj videli jih niso.

29. junija: Po Poljanski dolini so spet rogovilili. Celi transporti avtomobilov vojaštva so drveli za gošarji. Pobijali in požigali so. Gošarji so napadli poštni avto in več Nemcev postrelili. Zato je bilo po vsej Gorenjski razglašeno, da avto ne bo nikjer več vozil pošte, da se ne sme nihče voziti s kolesom in da ne sme nihče v gostilno. Uvedli so policijsko uro in to od 8^h zvečer do 6^h zjutraj.

Ta ukaz bo veljal od 2. julija.

26. julija: Ta teden so gošarji obiskali Selško dolino. Na Češnjici pri Cvernovih so pobrali hrano in perilo. Gospodarja Franceta so ustrelili, ker je držal z Nemci. Potem so še obiskali Prevčeve in prav tako pobrali živež, perilo in obleko. Prav tako je bilo tudi pri Gašperjevih na Rudnem. Drugi večer so pri Blažkovih vzeli nekaj usnja, pri Prevčevih pa dve kravi in konja.

V Dašnjici so ostrigili nevesto nemškega orožnika, ki pa je bil Slovenec. Zagrozili so ji, da bodo njega ustrelili. Kdor je kaj prida držal z Nemci, se je vsak bal za življenje.

Življenje je postalo trpljenje. Kdor ni nič imel, je bil tako revež. Kdor pa je imel kaj premoženja, se je neprestano bal, da mu ga kdo vzame ali mu zažge. Pravzaprav pa so bili kmetje tudi strašno trdi in neusmiljeni. Za drag denar niso hoteli ničesar prodati in so stokali, da ničesar nimajo. Ko so mu pa gošarji kaj pobrali, pa so vpili, koliko so imeli škode.

Petek, 24. julija: Tega dne smo imeli prvi nabor za nemško vojsko. Gošarji so že vzeli nekaj fantov, iz Železnikov Lenartovega Mira in Pavlonovčevega Štefana, s Češnjice pa štiri fante.

26. julija: Gošarje so spet Nemci lovili po Jelovici. Govorili so, da je Nemcev okrog tisoč, za gošarje pa se ni vedelo, koliko jih je.

Na občini se je spet začelo popisovanje. Popisovali so ljudi za tri rodove nazaj. Ničkolikokrat smo bili že vsi popisani. Tudi hišne liste smo dobili. To so listine, v katerih morajo biti vpisani vsi člani družine in tudi posli. To so uvedli zaradi gošarjev. Gošarji delajo Nemcem velike preglavice. Mi moramo potrpeti, ker so to naši ljudje in smo jim mi lahko še hvaležni, da nas varujejo. Zdaj so bili že večkrat v Železnikih. Oglasili so se pri peku Bajžlju in pri Bogataju. Iz trgovin so jim precej pobrali. Oblast jima je pa potem za nekaj časa odzela blago, ki se prodaja na karte oziroma ga jima ni več nakazala. Zali log, Farji potok, Sorico, Sp. in Zgornje Danje so gošarji kar pogosto obiskovali.

Letos je bila zelo dobra letina po dolinah, po hribih pa je ozimina pozebla. Posebno bogato je obrodil krompir in tudi sadja je precej. Krompirja že več let ni bilo toliko. Nastala je suša in ljudem je vode manjkalo.

13. septembra: Spet so bili Nemci ves teden tu okrog. Nad 60 avtomobilov jih je bilo samo na Prtovču. Včeraj, v soboto, so se pa vračali. V Dražgoški gori v Jelovici so pobili okrog 30 neoboroženih civilistov, 7 ali 8 so jih pa ujeli. Gošarji so jim pa ušli. Danes so šli iz doline. Gotovo je bilo nad 150 avtomobilov. Nemci se šopirijo po naši zemlji, naši ljudje pa se morajo skrivati po lesovih kot divje zveri! Kjer so se nastanili Nemci, so zahtevali najlepša stanovanja, naše ljudi so pa izganjali in zapirali.

Zdaj so šele Dražgošani pripovedovali, kakšne gozovitosti so Nemci v Dražgošah počenjali. Ko je moral sin podpirati očeta, ker sam ni mogel stati od slabosti, so očeta ustrelili in potem še sina. Materi so otroka v naročju ustrelili. Morili so 13-letne otroke in 70-letne starčke! Časopisje po svetu je pa pisalo, da so gošarji vse to počenjali.

Zdaj imamo Nemca za komisarja. Je zelo blaga duša in ga imajo ljudje kar radi. Vseh Nemecev je vreden, kar jih je na občini. Nemci so zdaj začeli z drugačno taktiko. Prej so ljudi prezirali, zdaj se že prilizujejo. Že vabijo dekleta na ples.

30. septembra: Tega dne je bila pri nas birma. Bila je samo v Škofji Loki in Železnikih. Ljudi se je vse trlo, ker so prišli birmanci in botri iz vse doline in širše okolice. Gostilne še niso obratovale, razen za Nemce.

Za lepim poletjem, je prišla še lepša in bogata jesen. Samo miru nam je manjkalo. Smo upali, da bo čez poletje konec vojske, pa ga ni in ni bilo.

Prva nedelja v oktobru: Danes so Nemci milostno dovolili, da se ljudje smejo voziti s kolesi. Vse je na kolesih in nekam bolj veselo.

1. novembra: Spominske pobožnosti na grobovih opravljamo. Koliko je letos grobov! Po vseh gorah in dolinah so. Nemci se spopadajo z gošarji, pa je mrličev tu in tam.

2. novembra: Spet je začel voziti avtobus iz Škofje Loke.

Gostilne so spet odprte za naše ljudi.

Proti koncu novembra: Tisti, ki smo še doma, se s hvaležnostjo spominjamo, kako smo srečni, ker imamo še življenje in premoženje. Koliko ljudi je bilo lani mladih, zdravih, premožnih; zdaj pa so ob vse. Izgnani od doma, tavajo okrog kot izgubljeni. Koliko so jih postrelili! Koliko so jih izgnali v tujino!

Letos je bila tako dobra letina, da še stari ljudje ne pomnijo toliko sadja in krompirja.

Šola in otroški vrtec sta se spet pričela.

Če se kakšno dekle vlačijo z Nemci, jo gošarji ostrižejo.

Oni dan so gošarji na Studenem vzeli Batov avto. Odpeljali so se z njim na Prtovč in ga tam nekje zažgali.

V Soteski so tudi napadli patrolo, ki je spremljala poštni avtomobil in so menda vseh sedem mož potolkli.

Decembra: Zdaj imamo že ves mesec domače straže. V začetku so naši možje in fantje stražili tako, da so s puškami oboroženi hodili po Železnikih in okolici. Nekega večera pa so jih gošarji pričakali Na otokih in jim pobrali orožje. Od tedaj se vaška straža zadržuje le v Jegličevi hiši.

Nemci se zdaj gošarjev tako bojijo, da si le v večjih skupinah kam upajo. Vidi se, da njihova moč pojema. O, da bi že kmalu opešala!

Novoletna misel: Bog ve, ali nam bo prineslo mir to leto? Ali bomo v tem letu že rešeni suženjstva?

9. januarja: Več mladih fantov, ki so bili potrjeni k vojakom, je šlo k partizanom. Precej jih je bilo iz hribovskih vasi, največ pa iz Železnikov. Reich je grozil s strogimi kaznimi: preselitev družin, usmrnitev! Bomo videli!

Na Rudnem so na večer pred Tremi kralji vzeli Nemci družino Ištinovega Luke. Bil je v Begunjah zaprt, ker je menda gošarjem čevlje popravljaj.

Partizanov letos ne zebe. Zima je letos zelo mila.

25. januarja: Danes je bilo v naši dolini žalostno. Na vse zgodaj so prišli nemški vojaki z avtomobili. En oddelek vojaštva je odšel v Podlonk, drugi pa v Martinj vrh. Z vsakim oddelkom je šlo nekaj domačinov. Najprej so aretirali po družinah moške. Zdelo se je, kot da jih mislijo zapreti. Pred pol-dnevom pa smo videli, da so začeli s selitvijo družin. Kar avto so zapeljali pred hišo, pa so naložili: Strojevčeve, Vesevčeve, Kukovčeve in Mihove s hčerko. Mihe pa ni bilo doma. V Gorenjem koncu niso dobili nobenega. Ušli so jim Pavlonovčevi, Poverbni in Kucovi. Pri Kucovih so vzeli le Maro, ki je pravkar prišla iz Ljubljane in se ni bila skrila. Na Trnju pa so vzeli pri Štrbencu Mlinarjeve in na Škovinah Lukove. V Martinj vrhu jim jih je pa več ušlo, le matere z otroki so dobili. Prav tako je bilo tudi s Podlonkom.

Kamor so prišli nemški požeruhi — pravijo, da so bili tudi Slovenci vmes — so grabili in basali v nahrbtnike svinjsko meso, zabelo, žganje, obleko in

Pet borcev Seške čete. Od leve: Janez Klopčič-Brzi iz Zeleznikov, padel 12. 9. 1943 pri Ovčji vasi; Gustelj Freljih-Kunde iz Sorice; Jože Hudolin-Ciro iz Zg. Danj, padel 20. 11. 1943 v Potoku; Radovan Dolenc-Perun iz Zeleznikov, padel 8. 10. 1944 pri Trnovem; Tone Torkar-Zeljko iz Zeleznikov, padel 21. 7. 1943 nad Labnjami

vse, kar so dosegli. Domačini so jim pa morali goniti živino v dolino. Obupni prizori so se nudili ljudem. Odrasli moške so jokali, ko so gledali nedolžne otroke in obupane matere, kako so zapuščali domove, vse imetje, in so jih odgnali v tujino. Zima je bila, sneg! S seboj pa nisi mogel dosti vzeti. Vse tiste družine, kjer je kdo namesto v nemško vojsko ušel k partizanom, so selili, če so se pa razbežale, so jim pa vso živino odvzeli.

26. januarja: Ta dan je bila na vrsti Selška dolina. Pa niso kaj prida ljudi dobili, le živino so vzeli in, kar se je dalo, oropali.

27. januarja: Ta dan je bila na vrsti soriška občina. Jim jih je tudi nekaj ušlo. Živino so tudi odgnali in so jo imeli po hlevih na Zalem logu, v Železnikih in v Selcih.

Ljudi iz Železnikov so spravili vse v Jegličev dom. Pod noč so jih pa z avtomobili odpeljali naprej v Goričane — Medvode.

28. januarja: Zjutraj smo na vse zgodaj zvedeli, da so gošarji sinoči ubili v Dolenji vasi 5 ljudi: 4 moške in 1 žensko, iz maščevanja, ker so bili nekateri Dolenjščani tako za Nemce, da so selitev drugim privoščili. Maščevanje rodi maščevanje!

Naši ljudje pišejo iz Goričan, da jih bodo kmalu poslali naprej. Vsak, kdor more, jim še kaj pošlje ali pa sam odnese. Le govoriti ni mogoče z njimi, pazniki ne pustijo.

Nemci so nekaj živine že odpeljali v Kranj, ker se bojijo, da jim je ne bi gošarji vzeli, kot so jim že več prašičev. Kar je pa molznih krav, jih bo pa sorodstvo izgnanih pokupilo, če bodo naprodaj.

3. februarja: Ta dan so Na Klavžah gošarji obstrelili dva Nemca. Trije so šli od Thalerja, gošarji so bili pa skriti nad Škrjencem v grmovju. Eden od orožnikov je bil hudo ranjen v noge, drugi pa le malo na konec prstov na nogi. Dobro, da ni bilo hujšega, sicer bi ljudje nastradali. Orožniki so pa bili le precej oplašeni. Ljudje so bili ogorčeni nad njimi, ker niso držali z ljudmi, ampak so delali proti njim in so bili zato sami krivi nesreče. Zdaj bodo orožniki lahko imeli svojo kuhinjo, ker so dosti naropali na Škovinah, Mlinarjevim pri Štrbencu so tudi prav vse pobrali.

5. februarja: Sinoči je bilo spet tako streljanje, kot bi bila vojska. Danes zjutraj smo pa zvedeli, da so gošarji ponoči spet fante odpeljali. Danes bi morali iti na nabor v Škofjo Loko, pa so jo raje popihali. Nemška oblast naj se pa pod nosom obriše. Pravijo, kako so orožniki zmerjali, ko so starši hodili prijavljat svoje sinove, ki so jih gošarji pobrali.

Gošarji se zdaj zelo hitro množijo. Vsak dan jih je več. Vse kaže, da vojaštva primanjkuje, ker jih nič ne zasledujejo. Če bi se to lansko leto zgodilo, bi Nemci vse pobili in požgali.

Na Praprotnem so gošarji oni večer most zažgali. Pa ni ves pogorel, ker je orožništvo ljudi prisililo, da so morali gasiti. Toliko pa je bil le ožgan, da tovorni avto ni mogel čezenj.

Zdaj so pa še most v Dolenji vasi zažgali. Ta pa je ves pogorel. Selitve se za sedaj še ni bati.

Naše ljudi so 30. januarja odpeljali iz Goričan v Nemčijo na Zg. Bavarsko v preseljevalno taborišče. Pišejo nam, da ni posebno hudo, le hrane je bolj malo in zebe jih.

Nekaj Dolenjevaščanov se je tudi mislilo preseliti na Koroško zato, ker so se bali gošarjev. Pravijo, da so stvari, ki jih niso mogli drago prodati ali s seboj vzeti, razdelili med Nemce.

Naši ljudje so že pisali iz Zg. Bavarske, da imajo stanovanja snažna in da niso preveč pod strogim nadzorstvom, da lahko gredo med ljudi. Razdelili so jih. Nekaj družin je v Feilnbachu pri Rosenheimu, nekaj pa v Niedernfelsu pri Marquartsteinu. Hrana je zelo slaba. Nekateri hodijo v tovarno delat, drugi pa na kmete.

Policija se bo naselila v Železnikih. Kmetje jim vozijo opravo, tisto, ki so jo izseljencem naropali tam okrog Domžal in v Moravčah. Štirinajst dni jo že vozijo z vozovi, ker se z avtomobili še ne da, ko ni most v dolini še zgrajen.

Ljudje so bili vsi zbegani. Pospravljali so svoje stvari in se pripravljali, da bodo ušli, če bi hoteli spet seliti. Vsi tisti, ki so imeli sinove rekrute, ne spijo več nobeno noč doma.

14. februarja: Danes je bil tu pogreb orožnika, ki je bil Pod Sušo ubit Gošarji so ga.

7. marca: Pustna nedelja je. Nič kaj ne bo letos krofov in flancatov. Ser. in tja je videti kakšno prismojeno gospodično, našemljeno kot maškare. Najbolj nas veseli, da policija že pakira. Mislili smo, da bodo več mesecev tukaj. Pri Štrbenčevih so peč razbili in naredili štedilnik za 100 ljudi. Zdaj se pa že selijo. Hvala bogu! Vsi Železnikarji se bodo oddahnili. Mostovi so že narejeni. Zdaj svoje stvari kar na avtomobile nakladajo. Nazaj bo zato hitreje šlo. Saj nimajo tukaj prav nič posla. Gošarjev ni nikjer.

18. marca: Danes so podrti in požgani vsi mostovi po vsej dolini.

Dragarinovega Mirka so včeraj aretirali. Pijan je menda nekaj zmerjal.

Tekstilne karte (Kleiderkarten) šele sedaj dobimo. Pravijo, da jih naša občina za kazen tako dolgo ni dobila.

Začasno je spet ves promet z avtomobili ustavljen, dokler ne bo mostov.

31. marca: Na Jesenovcu med Hvalčkom in Bencljem so gošarji ustrelili 12 orožnikov. Kaj bo zdaj z ljudmi? Moški se skrivajo.

1. aprila: V Ojstrem vrhu pri Petru na kraju so staknili več Železnikarjev in jih odgnali v Loko v zapore. Vojaštvo je vse križem zasledovalo gošarje. Komisar je menda šel prosit za Železnikarje.. Kdo ve, če bo kaj zaleglo?

4. aprila: Železnikarje so izpustili iz zaporov v Loki. Zagrozili pa so jim, da bo drugače, če se še kaj zgodi.

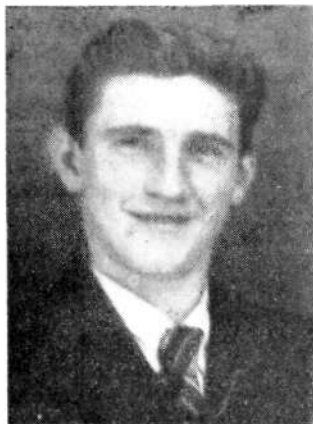
5. aprila: Naše ljudi na Bavarskem so spet preselili.

Avtomobili spet vozijo po dolini, ker so mostovi za silo popravljeni.

18. aprila: Cvetna nedelja je letos v pravem pomenu cvetna. Češnje, češplje in hruške že cvetijo. Bukovje se odeva v zelenje. Tako lepe pomladi še stari ljudje ne pomnijo. Po polju je večinoma že vse obdelano, razen krompirja. Da bi doživeli še enkrat ta ljubi mir! Kako zelo si ga želimo! Kaj pa šele naši jetniki, preseljenci in izgnanci!

23. aprila: Ta petek smo preživljali v strahu in trepetu. Že ponoči in proti jutru so nemške čete šle skozi trg proti Martinj vrhu. Ko se je zdanilo, jih je bilo polno grmovje po obeh straneh Železnikov in poln Kovaški vrh. Pa so se še in še, vse dopoldne vlačili gor z avtomobili, da jih je bilo vse zeleno po obeh Smolevskih grapah. Po vseh hišah pod hribom so se nastanili.

S seboj so pripeljali tistega Mlakarjevega Ivana iz Loke, ki je na cvetni teden na Jesenicah ušel, ko so ga peljali k vojakom. Potem se je v Železnikih pri teti skrival. Ker so ga zasledili, je skozi okno spet ušel in se zatekel k Jožku v Grapo. Zdaj ga je pa nekdo izdal. Jožka so že vzeli in ga privlekli na orožniško postajo. Po dolgem zasliševanju, zmerjanju in pretepanju so ga odvlekli v Loko v zapor.

Miro Klopčič-Mišo iz Zelez-
nikov, ujet in 14. 7. 1943
ustreljen pod Dolenjo vasjo

Jože Kristan-Staško iz Ze-
leznikov, zgorel 23. 4. 1943

Janko Vrhunc-Crni iz Zelez-
nikov, ušel iz goreče hiše
in 17. 4. 1944 padel v No-
vakih

Danes je bil tu velik lov za gošarji. Kmalu popoldne se je slišalo streljanje s topovi in strojnicami. Nekaj fantov je priletelo po hribu navzdol z Vancovca čez Skalovec, čez Soro in na Lenartovo štaló v Gorenjem koncu. Nemci si niso upali za njimi. Štalo so zažgali z zažigalnimi bombami, tako da je vsa hiša začela goreti. Ljudje, ki so videli, so trdili, da so bili trije gošarji. Eden je ušel, ker je hitro vzel škafo v roke in se pomešal med ljudi. Kristanov Jožk se je ustrelil in je potem zgorel. Lenartov Miro je bil pa toliko časa pod streho, da je padel v nezavest in so ga takega dobili v roke, ker je gorelo. Potem so vsega opečenega vlačili po Železnikih. Na orožniški postaji so ga zasmehovali in pretepali.

V Martinj vrhu pri Miznikarju so ujeli Kukovčevega Staneta in nekega Jeseničana, ki sta se pravkar vrnila z Dolenjskega. Tudi hišnega gospodarja so vzeli, ker je bil osumljen, da je podpiral gošarje.

Do polnoči je bil direndaj ta dan, kot bi vruga izpustil. Vojaštva je bilo od 4 do 5 tisoč. Vsega skupaj so ujeli le 5 partizanov, od katerih sta jim še dva ušla: Lenčev Janko živ, Kristanov Jožk pa mrtev. Časten spomin mu ohranimo. Kot junak je umrl! Zvečer so potem odpeljali v Loko 3 partizane in 4 Martinjvrharje.

25. aprila: Ta Velika noč je zdaj že tretja v viharju vojske in za nas najhujša. Uboge matere, ubogi sinovi!

Od srede do torca je tu maševal profesor iz Celovca. 27. aprila (torek) ob 10^h je imel na Prtovču mašo za mir.

28. aprila: Kukovčevega Staneta so danes ustrelili. Osem jetnikov so pripeljali iz Begunj in jih ustrelili. Zadnjič so med Loko in Poljanami postrelili nekaj nemških policistov, sedaj so pa ti jetniki tisti dolg plačali prav na istem mestu.

Tukaj je bil začasno mir, drugje okrog je pa še bila dirka za partizani, pa jih ni bilo nikjer.

1. maja: Že trikrat ga obhajamo pod nemškim jarmom. Da ga ne bi nikdar več!

Pretekli teden je bil nabor za letnike 1917, 1918 in 1919. Pa so jih prav malo dobili. Iz železniške občine jih je 12 manjkalo, 8 jih je pa šlo na nabor. Za nedoločen čas so jih še pustili doma.

Avtomobil se je spet ustavil. V Poljanski dolini so streljali na 8 policistov, ki so spremljali poštne avto, 5 je bilo mrtvih, 3 pa ranjeni. To je maščevanje za one jetnike iz Begunj, pri katerih je bil tudi Kukovčev Stane.

Zadnjič so zaprli Hvalčka in Palihovega Lojzeta z Jesenovca. Očitali so jima, da sta vedela, da mislijo gošarji napasti orožnike, pa da nista tega naznanila. Ta teden so ju pa izpustili, ker jima niso mogli ničesar dokazati in je menda komisar prosil zanju. Sta bila že nekaj časa v Begunjah.

Zdaj imamo spet novega komisarja. Je trd Nemeč.

Kindergarten (otroški vrtec) so tudi že pred veliko nočjo zaprli. Morda ga ne bo več.

19., 20. in 21. maja: Spet je bil lov za partizani. Po Jelovici. Pa niso nobenega dobili. Vojaštva je bilo menda na tisoče. Prebivalstvu se je kar gnusila ta zalega. Pa si samo ni moglo pomagati. Od drugod pa pomoči ni bilo.

Tako smo upali, da nam bo morda vsaj letošnji maj prinesel mir, pa gre že h koncu, miru pa še ni in nič ne kaže, da bi bil.

29. maja: Danes opoldne so partizani prišli po radioaparat in pisalni stroj na občino v pisarno. Učiteljica in nekateri otroci, ki so bili ravno v šoli, so jih videli. Ljudje so bili pri kosilu in orožniki tudi. Ko je občinski sluga zvedel za zadevo, jo je takoj prijavil. To je bil halo! Orožniki so potem gonili ljudi skupaj in za vsako ceno hoteli vedeti, kako je bilo in kdo je kaj videl. Na orožniški postaji so zaprli vse sosede občinske hiše in Fajfarjevo družino s Škovin. Pa kaj, ko ni nobeden vedel ničesar povedati. Šele zvečer so potem ljudi izpustili.

Zdaj je tukaj še precej mirno — kot pred hudo uro.

Naši ljudje so pisali iz Bavarske, kako zelo si želijo vrnitve. K veliki noči so bili spet preseljeni: iz Niedernfelsa v Burgham in iz Feilnbacha v Mühldorf. Pravijo, da je tukaj še vse bolj strogo, kot je bilo tam. Nekateri mlajši, ki so jih bili porazdelili okrog po delu, so že ušli domov. Posamezni že še uide, cela družina, pa še z majhnimi otroki, pa ne more.

20. junija: Dalj časa smo imeli mir.

14. junija, na binkoštni ponedeljek so partizani mobilizirali. Takole pod večer jih je prišlo nekaj sto iz Smoleve. Kar po hišah so šli. Ljudje so bili presenečeni in so se branili, ker niso bili prav nič pripravljeni. Pa ni nič pomagalo. Govorili so, da bo do 40. leta starosti vse moralo pod orožje: kar jih ne bodo dobili partizani, jih bodo pa Nemci.

Dne 15. junija je bila na Prtovču maša. Precej ljudi je prišlo. Ko so ljudje prišli iz cerkve, je bila cerkev obkoljena. Partizani so pripravili govor in petje. Potem so zadržali vse moške do 40. leta starosti. Ko so ljudje hodili to prijavljat orožnikom, ti niso več tako zmerjali kot pozimi. Zdaj že malo mislijo in vedo, da ne gre vse po njihovem načrtu. Ko so partizani pobrali moške, so streljali, da je odmevalo od vseh hribov in si ni noben orožnik nikamor upal.

24. junija: Danes zjutraj so orožniki lovili fante za vojsko. To so bili tisti, ki so bili potrjeni in so imeli skoraj 3 mesece časa za vpoklic. Dva so dobili zjutraj, ko sta še spala, Fotrovčev Janko jim je pa ušel.

Podlonkom so ljudje dobili listke, ki so jih metali angleški avioni. Na listkih je pisalo, da bo kmalu konec vojne. Da bi bilo le res! Silno žalostno je

postalo življenje. Moških je vedno manj. Vsi so se odpravili v grmovje. Kaj bo, če ne bo konca?!

Letina letos slabo kaže, ker je bilo že od spomladi zelo slabo vreme. Ljudje niso mogli sušiti sena, ker je zmeraj deževalo in tudi koscev je zelo manjkalo. Žito je vse poleglo.

Spet je bilo popisovanje. Le zakaj?

29. junija: Partizani so vzeli učiteljico Marjano. Menda so zvedeli, da jih je zasledovala in izdajala. Ni se čuditi, če je Nemka Slovence izdajala, saj še Slovenec Slovenca. Ko bi ne bilo toliko izdajalcev, bi se nam ne godilo tako hudo!

Oh, kako si želimo nazaj časov, ko smo bili svobodni! Zdaj ječimo v okovih suženjstva. Vsi smo bolni, živčni, kot bi nas mora tlačila.

25. julija: Žito je že večinoma požeto, tudi pokošeno bo kmalu vse. Tako je ljudi skrbelo, kako bodo kaj obdelali, pa je le bilo vse narejeno.

V kratkem sta bili dve »hajki«: to se pravi, da so Nemci partizane lovili. Zadnjič je bilo več sto Nemcev 4 dni v Martinj vrhu, stikali so za partizani. Pa jih niso dobili. Ko so se vračali z avtomobili, so jih pa partizani v Soteski napadli in jih nekaj pobili. Takoj so spet prišli nazaj, jih po hribih zasledovali, pa spet nikogar dobili.

Potem so iz Begunj pripeljali 19 jetnikov, med njimi Lenartovega Mira in so jih pod Dolenjo vasjo na kole privezali ter po pet naenkrat streljali. Partizani so jih hoteli rešiti, pa so prepozno prišli, ker so bili daleč. Kasneje so potem Nemce napadli in so jih spet nekaj pobili. Pravijo, da okrog 40.

Čez nekaj dni je bila spet jaga. Bilo je več žrtev. Nekaj partizanov je bilo mrtvih, nekaj pa so jih živih ujeli. Pod Ratitovcem so dobili prazno bolnico, zato so bili tako razkačeni, da so v Ravnah pobrali vse moške, razen enega. Menda jih je nekdo ovadil, da so podpirali partizane. V Farjem potoku so vzeli Marenkovčeva: očeta in sina. V njihovi hiši so dobili partizane. Zdi se, da so bili tudi tu izdani.

Zdaj se vsi bojimo selitve.

26. julija: Danes smo zvedeli, da je v Italiji druga vlada. Iskrica upanja se nam je spet prižgala. Da bi se že vsaj začelo nagibati h koncu! Naši ubogi fantje, kakšne žrtve so prispevali! Tujec se šopiri po naših vaseh in domovih, naši se pa potikajo po grmovju in skalovju kot divjačina.

15. avgusta: Spet so naši pretrpeli težke izgube. Čez italijansko mejo grede so jih v enem tednu dvakrat napadli: od italijanske strani Italijani, od nemške pa Nemci; prvič v Davči, drugič pa v Žirovskem vrhu. Ne vemo, koliko je bilo žrtev v Davči. Nekaj Železnikarjev smo pogrešali. V Žirovskem vrhu so jih pa 44 ubili, 93 ujeli, mnogo je bilo Železnikarjev, med njimi več družinskih očetov. Zdaj so v Begunjah zaprti in čakajo na obsodbo.

Danes je prišla v Železnike neka skupina vojakov s topovi in tanki ter se tod nastanila. Pravili so, da v Italiji vre.

16. avgusta: Zjutraj je ležalo vse polno listkov po cesti. Kaže, da so jih partizani razmetali. Na njih je pisalo, da je Mussolini padel, da italijansko ljudstvo demonstrira, prosi miru in kruha, da je sedaj Nemčija na vrsti, da naj se nemški vojaki nikar več ne žrtvujejo za popolnoma izgubljeno stvar, naj naredo vojni konec itd.

Že dalj časa je bilo zelo lepo vreme. Letina, kot kaže, bo še precej dobra.

5. septembra: Vojaštvo, ki je bilo tukaj 10 dni, je odšlo v Italijo. Zdaj so že 14 dni pomalem vozili avtomobili, pa tudi večje kolone konj z vozovi, vse v Italijo. Vse je kazalo, da se pripravljajo spet za boj.

Pri nas je zdaj še precej mirno.

Pred 14 dnevi je izginila Lahova (Štulcova) Jula. Šla je nekam v grmovje, pa je ni bilo nazaj. Tako sodijo, da so jo vzeli partizani.

Ta teden je izginil gorenjski mesar Podboršek. Je šel na poljansko stran kupovat živino, pa ga ni bilo nazaj.

Muhno Minko so bili zaprti. Pravijo, da je v Železnikih več denunciantov ter jo je nekdo naznanil, da je nosila bratu hrano in perilo in da je bila s partizani v zvezi.

Slišati je bilo, da so naše ljudi dali iz zaporov v Begunjah nekam ven na delo. To je bila še milostna kazen.

22. oktobra: Muhno Minko so izpustili. Več kot en teden je bila zaprta. Še drugi domači so se bali, da jih bodo selili.

Tudi mnogi drugi, ki so bili zaprti, so že doma.

Gorenjskega mesarja Podborška pa ni nazaj. Pravijo, da je imel na obe strani težke račune. Dvema gospodoma ni mogoče služiti!

12. septembra so orožniki v zasedi ustrelili v Grapi pred Kordežem Lenartovega Janeza. Tako je zdaj Lenartova družina uničena. Dva pridna fanta, Miro in Janez, up staršev, sta umrla za svobodo.

Prve dni oktobra so pod Škovincem partizani vrtali cesto, da bi jo razstrelili, pa se jim ni posrečilo. Drugega ni bilo, kot prav veliko šip nam je razbil tisti sunek. Popoldne potem se je pa nateplo prav veliko nemške policije, tako da nas je že kar skrbelo, kaj bo. Od Jesenovca proti Zalemu logu jih je bilo vse polno. Pa se je vendar izteklo brez večjih izgub. Policija jih je menda precej imela.

Zdaj se ves čas po malem ravsajo. Tako so obstreljevali v Javorjah orožnike, ker so zadnjič tam ustrelili dva partizana, Fajgljevega Franceljna in nekega Poljanca.

V Davči so jih toliko časa izzivali, da so Nemci sami zažgali kasarno (prejšnje župnišče), vse skupaj so vrgli v zrak in so odšli iz Davče.

Ta teden so partizani spet mobilizirali po Selški dolini: v Dolenji vasi, nekaj v Selcih, potem na Studenem, na Češnjici, v Martinj vrhu in na Zalem logu. V Železnike si pa niso upali, ker je prišlo 35 orožnikov in nekaj vojaštva. Nemci so v Selca privlekli topove.

21. oktobra so v Martinj vrhu ustrelili starega Martinška. Na Ojstri vrh je tudi že priletelo nekaj topovskih krogel.

Zdaj se je spet cela vojska (100 avtomobilov) prelegla na poljansko stran. Toliko časa so se pa le vlačili tu okrog, da so dobili v Gorenjem koncu Furtove France Toneta, ki je bil bolan.

1. novembra: Lepo je bilo okrašeno pokopališče, vse obloženo s cvetjem. Luči je bilo malo, ker ni bilo sveč. Pri križu je bil prostor, posvečen spominu naših fantov partizanov, ki so padli za svobodo naroda. Po lesovih in gmajnah so njihovi grobovi. V duhu smo bili danes vsi pri njih.

Župnik profesor Obersteiner iz Celovca je bil tukaj 4 dni in je maševal.

Zelo nemirne čase smo imeli. Partizani so izzivali in dražili Nemce, kjer so le mogli. Tako so jim pobrali na Češnjici v zadrugi vse, kar so kmetje morali oddati (žito, koruzo, fižol). Žgali so telefonske drogove itd.

Zadnjič sta ušla Palihov Lojze in Petračev Boštjan. Drugi večer so že prišli in precej blaga pobrali.

13. novembra: Sinoči je bila v Železnikih vojska. Partizani so napadli orožniško postajo. Tako je treskalo in pokalo, da smo bili vsi v skrbeh, kaj bo. Okrog pol treh popoldne se je začelo. Oboji so streljali, kar se je dalo. Pokalo

je do večera pa še ponoči. Potem je prišel oklopnjak, z njimi pa 44 vojakov, pa je bilo konec. Največ sta utrpeli Pobčeva in Antonova hiša. Ljudje so ušli. Krogle so tako letele, da so se vse šipe razdrobile. Potem so pa Nemci veliko blaga pobrali. Zdaj pa pravijo, da so ga »banditi«. Človeških žrtev ni bilo.

Drugo jutro smo šele videli, kakšno razdejanje je nastalo. Pred Štolmom so granate izkopalje dve veliki luknji. Levičnikova hiša je bila vsa v luknjah. Šipe sosednjih hiš vse razdrobljene. Na tleh je bilo polno črepinj in strešne opeke. Ljudje so bili vsi zbegani. Kaj bo zdaj? O partizanih ni bilo nikjer sledu.

18. novembra: Danes zjutraj so orožniki obstrelili Antonovega Jako, oskrbnika. Menda ni smrtno nevarno? Na Golnik so ga odpeljali.

Pravijo, da bodo Nemci spet moške pobirali. To je hudo! Oktobra so partizani mobilizirali moške, stare od 18 do 45 let. Po vsej dolini in hribih so jih precej dobili. Zdaj pa pravijo, da bodo mobilizirali še Nemci, moške stare od 15 do 55 let.

20. novembra: Že so bili tukaj vojaki! Preiskovali so po hišah zaradi streliva in orožja in pa ljudi so pobirali, moške od 15. do 55. leta. Naj bo bolan ali pohabljen, vseeno so ga vzeli. Na orožniško postajo in na trg v šolo so jih gnali. S Češnjice so prignali Preveca in Novakova dva, Filipa in Poldeta, pa še več drugih. Veliko jih niso dobili, ker so se jim skrili. Vojaštvo je grozilo, da nam bodo vse požgali. Obenem je bil pa še lov za partizani.

Cez Podlonk na Prtovč so se gnali. Na Prtovču so požgali vse, razen Lukove in Groharjeve hiše. Vso goved so jim pobrali, vse prašiče in perutnino. Partizani so se menda umaknili na Ratitovec. V Ojstrem vrhu in Martinj vrhu so jih tudi zasledovali. V Ojstrem vrhu so požgali Iletovo bajto in Kosovo domačijo. Zgorela je vsa živina in vse blago. Nemcev je bilo toliko, kot še nikoli. Z vseh strani so pritiskali za partizani. Pravijo, da so bili na Torki pod Ratitovcem. Zelo veliko Nemcev je prišlo iz Italije, nekaj pa po dolini gor. Precej moških so nalovili in tudi veliko partizanov. Pravili so, da so po hribih, v Davči in Sorici, partizane streljali in obešali za pete na drevesa, ko so jih prej še zverinsko mučili. Takega še ni bilo v naši dolini!

23. novembra: Danes so že ves dan vozili vojake nazaj po dolini, neprestano, avtomobil za avtomobilom. Precej naših moških so imeli s seboj. Več jih je bilo s Češnjice, Zalega loga in Martinj vrha, iz Železnikov pa nobenega. Našega Jožka so bili tudi vzeli, pa so ga po dolgih prošnjah izpustili.

Vse dni je padal dež in sneg.

Zdaj se je že vse nekoliko poglelo. Moški so si že upali spet malo na dan. Ves teden so bili vsi poskriti. Same ženske in otroci so bili na cesti.

2. decembra: Nekaj ljudi so že izpustili. V Ljubljani so jih imeli zaprte po gimnazijah in v meščanski šoli. Ležali so na golih tleh, v smeteh in brez odej.

12. decembra: Danes so izpustili še vse ostale moške. 10 dni so jih imeli zaprte v Begunjah.

Zdaj je tukaj še precej mirno. Partizani so se lepo spravili v hribe.

Nemci so rekli, da v Poljansko in Selško dolino ne bodo več dali živilskih kart. Na Zali log in v Farji potok jih že prejšnji mesec niso dali.

Zadnjič, ko so partizani napadli orožniško postajo, so tudi na občini vse prebrskali in uničili. Komisar je potem ukazal še vse ostalo ropotijo spraviti v Selca. Tudi pošto so preselili iz Železnikov v Selca. Vse moramo sedaj odpotiljati le iz Selc in tudi pismošča hodi tja po pošto.

16. decembra: Zdaj je spet prišel komisar iz Nemčije, da nam bo preskrbel karte. Z oskrbo bo križ, ker bodo ljudje morali hoditi kupovat v Loko. Most v Dolenji vasi je podrt, na Luši pa tudi popolnoma uničen.

25. decembra: Spet je božič.

Oskrbo so ljudje s težavo le dobili, da so lahko kaj spekli. Po pravici povedano, zaradi hrane se še nismo smeli pritoževati, saj nam je še ni manjkalo. Povsod so še lahko kaj spekli za praznike. Le drugače je bilo obupno. Kako je bilo lansko leto še vse drugače! So bili še vsi ljudje doma, letos pa so bili izseljeni, mnogi fantje pa v partizanih! Koliko je že mrtvih! V tem oziru so bili letos prazniki prežalostni.

Leto 1944

Novo leto: Koliko upov, prošenj, pričakovanja si izražamo drug drugemu letos z voščili za novo leto. Ne srečno in veselo, tega si še izreči več ne upamo, ampak, mirno; da bi ta strašna morija, to sovraštvo ponehalo, tega vsi čakamo in tako vroče želimo!

Naši izseljenci pišejo iz Bavarske, da so še dosti dobro preživelih božične praznike, da se je še uprava taborišč potrudila, da jim, kar se da, olajša žalostno stanje.

Tu je bilo zdaj še precej mirno. Partizani so bili po hribih. Kmetje so jih podpirali, kar se je dalo. Tožili pa so in skrbelo jih je, da jim bo vsega zmanjkalo, blaga in živine. Partizanov je vedno več. Na tisoče in tisoče jih cenijo. Po malem so jih okupatorjeve čete (policija) že zasledovale, pa jim niso mogle dosti, ker so se partizani raje umaknili, da ni bilo nepotrebnih žrtev.

23. januarja: Sinoči je bila spet strahu polna noč. Partizani so začeli napadati orožnike, ki so bili zdaj v štirih hišah: pri Mucku, pri Levičniku, v župnišču in v prosvetnem domu. Prišli so iz Martinj vrha v Ovčjo vas. Tam je bila orožniška zaseda. Bilo je 6 partizanov ranjenih že ob 10^h zvečer. Pa

Skupina borcev Gregorčičeve brigade v začetku l. 1944, srednji v 1. vrsti namestnik komandanta brigade Tone Brtoncelj-Zvone, ki je 12. 4. 1944 padel na Ledinah

niso odjenjali. Partizani so kar naprej streljali, vso noč. V zvonik so streljali, ker je bila v njem vedno nemška straža. Veliki zvon je ubit. Obstreljevali so tudi prosvetni dom. Vse križem so padale bombe in granate.

Ljudje so bili v hudem strahu, kaj bo. Če bi namreč kaj prida Nemcev padlo, bi prebivalstvo trpelo. Partizani se lahko umaknejo, mi se pa ne moremo.

Drugi dan, v nedeljo okrog 8^h je prišla Nemcem pomoč. Mislili smo, da gotovo ni več nobenega partizana nikjer, pa jih je bilo še polno tam po Trnju okrog hiš. Nemška policija je zavzela položaje v višini na obeh straneh Železnikov, partizani pa v dolini, ob hišah in po cesti. Okrog devetih je nastalo tako streljanje, da nas je bilo vseh strah in groza. Celo uro je pokalo kot v največji bitki. Takrat so se šele partizani umikali nazaj v Grapo in v Gorenji konec pa čez Njive gor v Zadnjo Smolevo.

Od Sokolskega doma do pod Zijalko sta ležala dva partizana vsa krvava, drugi pa po Sori tja do Dermotovega jezua: 14 fantov in ena partizanka. Enega so v Sokolskem domu ubili, dva pa živa ujeli. To je bil pretresljiv prizor.

Popoldne so potem vse te reveže spravili v mrtvašnico na pokopališču: 16 mrličev.

Pri Žnidarju (prej pri Dolencu) so pa hčerko, šestletno Milenko, položili na mrtvaški oder. So jo Nemci ustrelili, ko so streljali s hriba. V kuhinji doma jo je ubilo. To je bila 17. žrtev!

Popoldne so se potem tisti policisti, ki so prišli na pomoč, vrnili. S seboj so odgnali oba ujetnika. Tako je bilo vseh žrtev 19.

8. februarja: Danes je bil pa za Loko črn dan. Snoči so Na fari dobili mrtvega nekega esesovca. Danes so pa že na vse zgodaj gonili ljudi skupaj, moške in ženske. Petdeset so jih ustrelili in jih pometali tam okrog, kjer je prej oni ležal. Veliko pa so jih zaprli v Begunje. Kasneje so ustreljene pobrali in jih odpeljali neznano kam. Ljudje so bili vsi iz sebe, obupani, preplašeni.

Kdaj bo že tega konec?!

22. februarja: Takega pustnega večera pa še ne! Komaj smo sedli k večerji, ko se je zaslišal strel in se je v temi posvetilo. Nenadoma je bil Johanov kozolec ves v plamenih. Partizani so ga zažgali. Potem so nekaj časa tako streljali, da si ljudje še gasiti niso upali. Potem so vendar le nehali in skrajni čas je bil, da so gasilci prišli z brizgalno. Škovinčevi ne bi več mogli braniti kozolca, tako je že bil osušen. To je bil partizanski kres v Železnikih. Kozolec je bil poln desk, da še nikdar tako. Vročina je bila taka, da skoraj ni bilo mogoče zdržati. Sreča, da ni bilo vetra, sicer bi zgorela vsa vas.

Drugi večer pa je pogorel še V njivici Johanov kozolec, na kraju Gorenjega konca. Tam ni bilo nevarnosti za druga poslopja, pa ni nihče gasil.

5. marca: Zima je bila letos mila; brez snega in tudi mraza ni bilo. Zdaj je padlo za ped snega.

Orožniki so bili zdajnič po tistem napadu zelo oplašeni. Zdaj so si pa že spet upali v patrolo. Vse so pretaknili.

Pošta je še vedno v Selcih. Iz Loke jo pripeljejo v oklopniku, kadar se kaj več paketov nabere.

Trgovina s hrano je v Železnikih pri Bertonclju, na Česnjici pa pri Turku. Vendar se je oskrba odvijala tako, da je bilo treba oddati živilske karte v trgovini, od koder je potem nekdo šel po živila v Loko. Glede hrane se nismo mogli nič pritoževati.

Mostove so spet popravili.

Velika noč: Letošnji prazniki so pa bili žalostni. Kako tudi ne! Bog ve, kje so bili naši fantje, možje, očetje? Samo miru smo si želeli!

Za hrano nam še ni bilo najhujše, dokler smo še nekaj dobivali na karte. Ampak to, kar so naši ljudje trpeli, je pa bilo grozno. Ubogo ljudstvo! Pa kako mu bo bolje, ko je tako razdvojeno?! Eni k partizanom, drugi k »belim«, ki se nazivajo domobranci, da brat brata pobija.

1. maja: Tukaj je bilo sedaj še precej mirno. Za 1. maj so goreli kresovi po hribih in streljali so.

Še vedno imamo policijsko uro, od 8^h zvečer pa do 6^h zjutraj. Baje je bilo to za kazen. Nemci že kar niso vedeli, kako bi nam nagajali in škodo delali, da bi nas bolj bolelo. Mi smo jih pa tudi tako mrzili, da nam je bilo najlažje, kadar jih nismo videli.

Jeseni so v Ljubljani ustanovili domobranci. Imenovali so jih tudi »ta bele«. To so bili iz vseh vetrov skupaj naneseni ljudje, brez srca za narod. Veliko jih je bilo tudi takih, ki so partizanom ušli. Zdaj jih pa ovajajo in izdajajo Nemcem.

Nastala je še tretja stranka, imenovana »črna roka«. To so pa »ta plavi« ali mihajlovičevci. Ti so za kralja Petra in njegovo Jugoslavijo.

Tako je ubogi narod razdeljen na več strank, da ga bodo lažje uničevali.

Spet je bila hajka, ves teden. Dva dni so bili Nemci v Martinj vrhu. Požgali so pri Čemšišarju in še tri druge kočee. Druge dni pa so hajkali po Jelovici. Na obeh straneh je bilo nekaj žrtev. So tudi požgali vse, kjer so mislili, da se partizani kaj mudijo.

Zadnje dni maja: Na vnebohod je bil Štinčev Janez pripeljan v mrtvašnico. So ga ustrelili prejšnji dan na Jesenovcu.

Lencov Janko je bil tudi ustreljen v Novakih na Primorskem.

Že četrtič odhaja maj, pa še ni konec vojske. Vsak mesec posebej se tolašimo in upamo, pa zastonj.

Ves majnik je bil deževen, zdaj ob koncu pa je nastopilo zelo lepo vreme. Da bi le bila dobra letina, če ne, bo prehuda lakota. Za obleko bo težava, če se kaj ne obrne.

Lepega dne v aprilu je prišlo nekaj vojakov z avtomobili, naložili so vse manufakturno blago, ki je še ostalo po trgovinah, in ga odpeljali. Pri Bajželjnu so naložili tudi čevlje. Baje so to zato naredili, da partizani ne bi kaj vzeli. Partizani so pa potem na Studenem pri čevljarjih pobrali čevlje in usnje.

Zdaj smo imeli pike, pa se zanje ni ničesar dobilo. V Kranju se je dobilo na vsako karto le po 80 cm blaga, potem pa tri mesece ničesar in še na vsako karto drugačno blago. Pa zdaj pravijo, da je še tega zmanjkalo.

Pod roko je pa bilo zelo drago, pa ni bilo ničesar dobiti za denar. Ruta se je dobila za 1 kg masla. Prav tako tudi nogavice. Trgovali smo samo za zameno, za maslo, cigarete, zaseko, svinino, jajca.

Avtobus zdaj že dolgo časa ne vozi.

Kdor se je hotel peljati v Loko, je moral najeti voznika. Ženske so hodile v Loko po hrano, pa so najele Johanovega Franceta, da jih je peljal s konjem, ali pa Grogo, včasih pa na Češnjici Kovača. Saj ni bilo več veliko konj.

V juniju: Zdaj je bila tukaj hajka za hajko.

Govorili so, da so bili med partizani izdajalci. Izdajali so partizane domobrancem. Ko so jim prišli na sled, so jim pa ušli in se javili domobrancem. Ti so jih pa vodili nazaj nad partizane: enkrat v Martinj vrh, Sv. Lenart, Ojstri vrh, Davčo, drugič pa na drugo stran, v Jelovico in v druge vasi.

6. junija so šli v Martinj vrh in tam požgali Miznikarjevo domačijo in ustrelili brata Toneta, ker je podpiral partizane.

Maks Lotrič-Sorodolski
s Češnjice

Viktor Simončič

Tomaž Mencinger-Jumbo,
student iz Ljubljane

Člani rajsonske gospodarske komisije za Selško dolino, padli 12. 6. 1944 pri Zakrašnikovih pod Sv. Lenartom, poleg njih padel tudi Filip Potočnik iz Zirov (glej LR XIII, str. 23!)

12. junija zjutraj na vse zgodaj so že spet pridrli k Sv. Lenartu, tam požgali 6 bunkerjev in ustrelili 4 partizane, med njimi Turkovega Maksa in Viktorja Simončiča, Zakrašnikove pa selili. Še huje bi bilo, da jim niso ljudje pravočasno zbežali. Ujeli pa so Janka Kemperla in Furtovega Franceljna.

Dne 15. junija so bili že spet tukaj. Drli so v Podlonk. Tam so ustrelili Notarjevo mater. Odpravila se je bila na Češnjico, pa so jo na poti dobili. Pri Markovih pa so vzeli hčer Katro, ker so pri nji našli nekaj spisov in partizansko čepico.

18. junija: Včeraj so bili že spet tukaj. Še danes so imeli povsod zasede in straže.

Po štirih dneh je nemška vojska odšla. Nobeden ni hotel kaj prida povedati, kaj se je v Jelovici dogajalo. To je pa gotovo, da so bile žrtve na obeh straneh. Umaknili so se pa Nemci, ker jih je menda postalo strah. Partizani so bili pa tudi že tako opešani in lačni, da se bodo zdaj komaj malo opomogli.

Zdaj pa partizani spet po malem brskajo, mostove podirajo in ceste kvarijo, kjer je le mogoče.

V začetku julija: Orožniki so aretirali 7 žensk: Švijevo Pavlo, Mihelino Mimi, Tobakarjevo Pavlo, Rezino Tončko, Štalčevo Marijo, Fajgljevo Cilko in Plajbovo Marto. Odgnali so jih v Loko in od tam v Begunje. Bile so ovdane, da so imele zveze s partizani.

Nemška letala so metala neke lističe, na katerih je bilo napisano, da je to odpustnica za tistega, ki zapusti partizane in ko pride na vojaško poveljstvo, da se mora lepo z njim ravnati ter da bo šel domov, brž ko bo mogoče. Tako pišejo, v resnici je pa drugače. Veliko se jih je že javilo, takole kadar so bile hajke, pa so jih kar ustrelili. Partizanom pravijo banditi ali tolovaji.

13. julija: Zdaj so hajke malo ponehale.

Danes so na vse zgodaj spet po hišah pobrali nekaj deklet. Skoraj ves teden so jih imeli zaprte, potem so jih pa le izpustili.

Orožniki se zdaj tako bojijo, da imajo ponoči vse zagrajeno z žičnimi ovirami okrog kasarn.

Konec julija: V nedeljo 16. julija so partizani pri Meru mobilizirali. Nekateri ljudje hodijo ob nedeljah po gostilnah kvartat. Nekaj so jih izpustili, obdržali pa so: Kondukerčeka, Pobčevega Cirila, Blovžovega Jožo, Cveka in Lopatnikovega Janeza.

Oh, da bi bil že enkrat konec te vojske! Ljudje so že tako obupani in naveličani, kar se da. Iz dneva v dan čakamo konca, pa ga ni in ni.

Letos je bilo zelo slabo vreme. Od sv. Florjana dalje je večinoma deževalo. Ljudje so zelo težko spravljali seno. Tudi žita bolj slabo kažejo.

5. avgusta: Zdaj je že požeto in večinoma že tudi pokošeno. Nekako so ljudje še obdelali. Drug drugemu so pomagali.

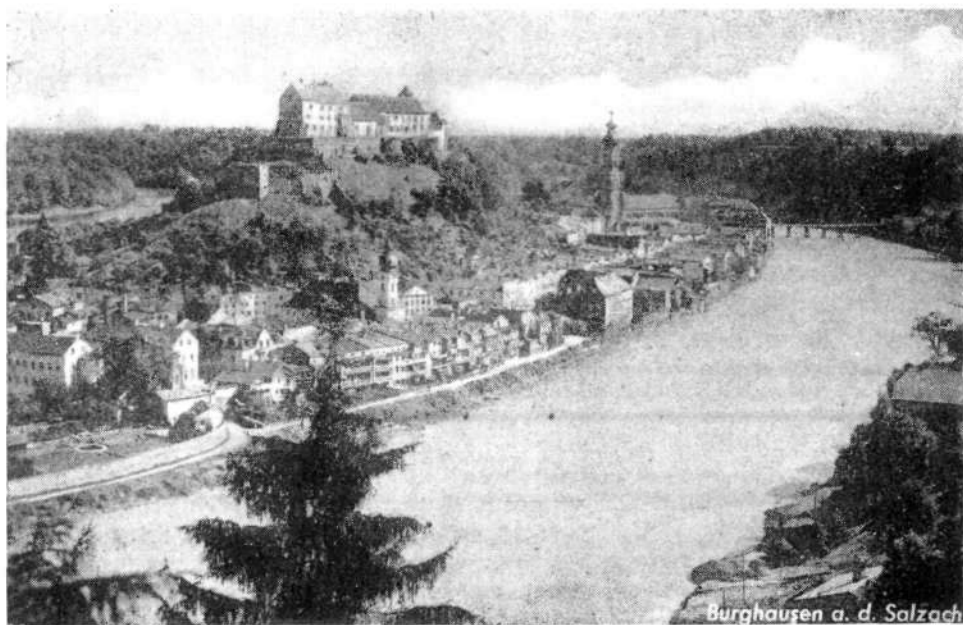
Hajke so malo ponehale. Bojimo se, da bodo spet pobirali delavce. Zdaj je prijavljanje na delo objavljeno le na papirju. Velja za moške od 16. do 65. leta, za ženske pa od 17. do 50. leta. Vsak naj bi se prostovoljno javil, če ne...

Naši ljudje so pisali iz Bavarske, kako težko čakajo konca in kako zelo si žele domov. O, tudi mi ga težko čakamo. Pravimo, da bi bil vsaj do zime.

15. avgusta: Veliki šmaren je bil zelo pust, deževen. Šentlenarški župnik je imel ob pol enajstih mašo.

Danes so šle v Begunje tiste ženske, ki imajo tam zaprte svojce. Menda jih mislijo nekaj naprej odpraviti.

Dne 20. julija je bil atentat na Hitlerja. Smo že upali, da se bo nekako zaobrnilo, da bo le kakšen konec, pa so spet vse potlačili.

Burghausen na bavarsko-gornjeavstrijski meji, kjer so nastanili naše pregnance v nekdanjem samostanu (ob levem robu slike)

Trije borci Prešernove brigade nekaj dni pred napadom na Železnike (desni Jaka Suštar-Iztok, srednji Stane, komandir 1. čete 2. bataljona, levi Boris, pisar 2. bataljona)

No, za sedaj je tukaj še precej mirno. Ni nobene vojaščine, nobenih avtomobilov.

Avto že tako ne vozi.

Že dve leti imamo policijsko uro. Zdaj ob največjem delu od 9^h zvečer, prej je bila pa od 8^h.

Blaga na karte ni mogoče dobiti več, kakor četrta metra na karto za tri mesece. Le mali otroci dobijo nekaj več. Alkoholnih pijač ni. To je tudi prav, če ne nekatere družine še za hrano ne bi imele.

Včeraj, tj. 14. avgusta, so partizani vzeli Oskrbnikovo Ivanko (Porentovo). Je šla po maline, pa je niso več nazaj pustili, 15. avgusta pa Bogatajevo Cirilo.

5. septembra: Kemperlov Francelj je ušel. Partizani so ga prišli iskat, on pa kar skozi okno in si je nogo zlomil, drugo pa v peti zdrobil. So ga dali na Golnik.

8. septembra: V Selcih je bilo porušeno župnišče, ko so bili še orožniki notri. Pravijo, da je bilo več mrtvih. Ni pa še gotovo.

Zdaj tukaj ni bilo veliko partizanov, toliko pa le, da so bili orožnikom za strah. Konec vojske smo pričakovali. Pravili so, da bo morda v oktobru.

Zdaj so ugotovili, da je bilo v Selcih 11 orožnikov mrtvih, več pa ranjenih. Porušena sta bila bivše župnišče in kaplanija. Nekdo je zanesel notri peklenski stroj, da je eksplodiral.

22. novembra: Že tri dni, to se pravi tri noči, partizani napadajo Železnike. V nedeljo zvečer ob 11^h se je začelo. Prvo noč so razbili prvo postojanko in bunker pri Mucku, drugo noč drugo postojanko pri Levičniku. Obe dve sta bili zelo močno utrjeni. Tretjo noč so pa tam po Trnju, kjer so bili orožniki v župnišču, tako vse razdejali, da orožnikom ni bilo več mogoče obstati. Pogorelo je tudi več stanovanjskih hiš; tam za župniščem kar po vrsti, tja do Torkarja. Druge so pa bile vse zrahljane in streskane od strelcev in granat. Polovica Racovnika je bila tudi razdejana, del do Debevca. Orožniki so zdaj odšli čez

Kovaški vrh. Več je bilo ranjenih, enega so celo nesli. Partizani so pa tudi imeli hude težave. Postojanke so se zdele nepremagljive. Ko so pa orožniki odšli, so partizani požgali vse bunkerje: pri Mucku, pri Levičniku, župnišče, prosvetni dom in občinsko hišo, drugi večer pa še sokolski dom in cerkev. Ljudje so bili obupani. Selijo se iz Trnja na Racovnik.

Tam v šoli pri cerkvi je bilo cele kupe žita in so ga zažgali. Ko je gorelo, so ga ljudje pobirali in nosili stran.

29. novembra: Partizani so mobilizirali v Železnikih moške, stare od 17. do 50. leta.

Pri Egru (Johanu) so vse rekvirirali: živino, prašiče, žito itd., ker je bil gospodar Nemeč. On je že spomladi ušel v Ljubljano. Naš sosed Kosem je tudi ušel, da ga niso mobilizirali.

Na kvatarno nedeljo zvečer je bil miting.

O, svoboda, svoboda!

Božični prazniki: Za praznike smo dobili meso: pol kg na osebo in 12 dkg slanine, kdor ni klal. Zdaj je že še; ljudje imajo še koruzo, krompir, fižol. Kaj pa bo, ko bo tega zmanjkalo? Koruzo so namreč dobili v šoli, ko je gorelo. Kart za živila ni in tudi blaga ne, kar vsega manjka.

Pred prazniki je bil v Poljanski dolini napad na Gorenjo vas. Je bilo spet nekaj ranjenih in mrtvih.

Na sveti večer smo imeli polnočnico. Maševal je župnik od Sv. Lenarta. Pa bi bilo lepše, ko bi ne bili ves večer delali nemir s tistim neumnim streljanjem. Čisto so pokvarili praznično razpoloženje.

Zdaj je večkrat miting. Navadno je takle program: vojna poročila, govori, deklamacije, igre, nazadnje pa ples.

Karte za živila so dobili tisti, ki imajo koga od svojih v Nemčiji na delu, drugi pa ne. Ljudje so čudni. Prej so si tako želeli partizanov, zdaj, ko jih imamo, pa stokajo, ker ni živilskih kart. Obojega pa ne moremo imeti. Saj do zdaj so bili pri nekaterih družinah tako presiti, da ni bila nobena moka dobra, mleka nikdar dovolj. Saj niso vedeli, da je vojska.

Središče Zeleznikov pred napadom (levo šola, desno mežnarija, kjer je bilo med okupacijo nemško županstvo)

Pionirski odred Rašitovec decembra 1944 v Cerknem, pred odredom komandant odreda Lojze Kristan in komisar odreda Jože Bajželj

Leto 1945

Novo leto: Spet stopamo v novo leto. Ne želimo si veselja, sreče, ampak miru, miru. Da bi bilo konec tega groznega klanja in požiganja, da bi se pošasti in zveri spremenile spet v ljudi z dušo in srcem.

Za našo cerkev zdaj pripravljajo les, da jo bodo pokrili, da se ne bosta zidovje in notranjščina pokvarila. Pobč je prevzel skrb za to. Partizani pa delajo, seveda največ domači.

21. januarja: Prav na obletnico, ko so lani partizani napadli tukaj nemško postojanko, so Nemci in domobranci napadli iz Kališ doli partizane, ki pa jih je bilo tukaj v Železnikih prav malo. V Snegovniku jih je bilo 6 na položaju, pa jim težka bređa ni delovala. Morali so zato popustiti, ker so vedeli, da jim bodo prišli za hrbet. Štirje so ušli, dva so pa domobranci ustrelili; na Otokih od Kovača do Peskarja pa tudi štiri. V eni uri se je vse to zgodilo, pa je bilo 6 žrtev: trije s Češnjice, trije pa tuji. Potem je prišla našim pomoč, pa so zapodili Nemce v beg.

Zdaj je partizanska vojska stalno tukaj. Položaje drže v Lajšah, v Kališah in v Snegovniku.

Danes je bil spet boj. Domobranci so nabijali v hribe okrog Železnikov s topovi. Največ jih je dobil Kovaški vrh, nekaj pa tudi Snegovnik. Več partizanov je bilo ranjenih. Baje so hoteli domobranci na vsak način zavzeti Železnike.

R é s u m é

DU JOURNAL DE MAMAN LOKAČ

La Vallée de Selca est la partie nord-ouest de la commune de Skofja Loka. Elle est située dans le bassin de la Sora qui, de Skofja Loka à Sorica, où elle prend sa source, a une longueur de 30 km. Sur ce territoire, il y avait au temps de l'ancienne Yougoslavie trois communes, à savoir: Selca, Železniki et Sorica. Une telle

répartition politico-territoriale fut reprise et conservée aussi par l'Allemagne dans les années de l'occupation de 1941 à 1945. Le territoire de la commune de Sorica était limité à l'ouest par la frontière d'Etat avec l'Italie. Par suite même de sa position frontalière, la Vallée de Selca, avant la guerre et pendant celle-ci, avait une signification particulière. C'est précisément sur le territoire du Blegoš que les clandestins et les partisans se sont frayé déjà dans les années 1941—1943 plusieurs passages à la frontière vers le Cerkljansko. Après l'écroulement de l'Italie (8 sept. 1943), les unités partisans ont purement et simplement supprimé cette frontière et les autorités allemandes d'occupation ne l'ont plus jamais rétablie.

La Vallée de Selca est géologiquement très mouvementée et bien couverte de forêts mixtes. Au nord elle s'appuie à la vaste superficie boisée de la Jelovica, tandis qu'à l'est et au sud elle est reliée par plusieurs chemins et passages à Kropa, Kranj et Škofja Loka, Par Sv. Lenart et Sv. Tomaž elle est reliée aussi à la Vallée de Poljane. La vie sociale et politique d'avant-guerre était en ces lieux très animée, c'est pourquoi l'occupation a trouvé la population suffisamment consciente au point de vue national et politique. Le relatif éloignement des centres plus importants que l'occupant occupa plus à fond et maîtrisa mieux (Kranj, Bled, Kamnik, Škofja Loka-etc.) fut aussi une des circonstances favorables, permettant précisément là de commencer la résistance presque en même temps que l'occupation, résistance qui se développa en des combats armés de plus en plus grands et s'intensifia jusqu'à la libération même.

Železniki est la localité centrale et la plus grande de la Vallée de Selca.

Maman Lokač de Železniki, alias Marija Zupanc, est née en 1896 et elle est morte en 1962. Elle avait fait son apprentissage comme vendeuse, mais elle ne fut que ménagère, mariée à un artisan (sellier et tapissier) à Železniki.

Elle a noté ses souvenirs dans deux cahiers scolaires ordinaires. Elle a commencé à les écrire le 6 avril 1941, lorsque l'Allemagne nazie attaqua la Yougoslavie, et elle a noté les derniers événements fin janvier 1945, alors que la guerre durait encore.

Ces notes ont un double sens: elles sont la confession sincère et intime d'une femme moyenne — ménagère, montrant comment elle comprenait et éprouvait directement l'occupation et la guerre; et elles sont aussi un document historique intéressant et valable des événements d'alors à Železniki et aux alentours.

Evidemment, les renseignements de ces notes ne sont pas complets. Ils étaient formés dans la psychose d'une menace constante et immédiate, puisque Železniki est une localité, où il y eut une forte garnison allemande d'occupation jusqu'au 22 novembre 1944, date à laquelle les Partisans libérèrent ce bourg. Après cette date et jusqu'à la libération finale, les gens vécurent là dans une peur constante de voir l'occupant revenir avec des forces plus importantes et avec l'intention de se venger. C'est ce qui se produisit en avril 1945, mais c'était alors avant tout déjà la retraite des unités de l'occupant et de ses collaborateurs, passant par la Vallée de Selca pour rejoindre la gare de Podbrdo et aller de là par la voie ferrée de Bohinj en Carinthie.

Il est compréhensible que la maman ait évité consciemment une description trop minutieuse des événements particuliers. Elle avait peur que le cahier n'arrivât peut-être un jour en d'autres mains, bien qu'elle le cachât certes soigneusement, et de ce fait quelqu'un aurait pu avoir des difficultés ou même tomber dans le malheur. Ainsi, par exemple, elle n'a pas même noté la date, à laquelle son fils était allé au maquis, ni même la date où après son fils partit encore son mari.

Par ces notes il est possible de se faire une assez bonne idée du régime d'occupation et de l'organisation de l'alimentation des habitants dans les régions occupées.

On y voit bien aussi comment s'est développée l'appellation de l'armée nationale. Jusqu'au printemps 1942 environ, les gens appelaient leurs combattants «četniki». A partir de ce moment — là commença à s'affirmer le nom de pays «gošarji» — les gens qui vivent dans les bois. Ce n'est qu'au printemps 1943 qu'apparaît dans ces notes le nom de «partisan».

Dans les notes de maman Lokač sont particulièrement bien décrits les états d'âme des gens qui durant la guerre ont quatre fois fêté le Nouvel An, attendant chaque fois avec un plus grand espoir la paix et la libération. Les notes reflètent à plusieurs reprises l'ardent désir que les hommes deviennent finalement de véritables hommes et qu'ils ne soient plus jamais des assassins abrutis et des incendiaires. Avec de telles pensées, ces notes s'incorporent dans les efforts universels qui sont bien souvent tellement présents et actuels aussi de nos jours presque 25 ans après la fin de la dernière guerre en Europe.